ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 19.02.2025 | Крістос Каціоуліс

Америка передусім – ЄС позаду?

Поведінка США на Мюнхенській конференції з безпеки шокувала Європу. Реакція ЄС? В принципі, все як завжди.

Мюнхенська конференція з безпеки завершилась, але відлуння шокових хвиль буде ще довгим. Зазвичай зустріч в Мюнхені – це щорічна урочиста меса для трансатлантичної спільноти. Вже понад 60 років так вшановують єдність США і Європи. Трапляється й жорстка взаємна критика, особливо в питанні розподілу відповідальності всередині Альянсу. Водночас конференція стала майданчиком для активного діалогу про спільні проблеми.

Цього року слід було відзначити або принаймні підтвердити трансатлантичну єдність, обговорити спільний курс в Україні проти Владіміра Путіна та спланувати захист міжнародного порядку, заснованого на правилах. Але все, що лишилося від конференції, – переломний момент, нова розсадка гостей і європейські вічнозелені.

Після виборів в США очевидно, що прийшов новий шериф. Політика Трампа стосується широкого кола питань, зокрема європейської безпеки. Тому головне питання напередодні Мюнхенської конференції полягало в тому, що робитиме нова людина на посаді президента з конфліктом в центрі Європи – російською агресією проти України.

Зрештою, він давно обіцяв якнайшвидше покласти край цій війні. Просто було незрозуміло, як він збирається це зробити. Мюнхен мав би внести ясність. Але на початку конференції не було жодних заяв про Україну. Натомість віце-президент США Венс наробив значно більшого шороху. В його промові практично не йшлося про політику безпеки. Ба більше, він піддав сумніву спільні для трансатлантичної спільноти основоположні цінності. Його критика на адресу європейських демократій, які дедалі більше закриваються від справжнього волевиявлення народу, вилилася в порівняння Європи з пізнім Радянським Союзом. Це був грім серед ясного неба, який довго буде відлунювати. Основний тон, який було задано: Трансатлантичний альянс уже не той, що раніше. В цьому сенсі

легше зрозуміти заяви, які пролунали в Мюнхені напередодні засідання НАТО в Брюсселі, присвяченого політиці щодо України.

Уряд США робить розворот в політиці щодо України, який чудово описує знайоме всім гасло «America First»

Виступом міністра оборони Геґсета в штаб-квартирі НАТО, телефонною розмовою Трампа з Путіним за кілька днів до конференції та появою в Мюнхені спецпредставника з питань України генерала Келлога адміністрація Трампа дала зрозуміти, що відмовляється від двох засад попередньої політики. Принцип «nothing about Ukraine without Ukraine» викинули на смітник, як і принцип формування єдиного західного фронту проти Владіміра Путіна. Тобто уряд США робить розворот в політиці щодо України, який чудово описує знайоме всім гасло «America First». Президент Байден намагався демонстративно залучати до співпраці всіх союзників (насамперед уряд в Києві), висловлюючи власні вподобання хіба в кулуарах, а от його наступник неприховано й відверто орієнтується на американські інтереси.

Цей розворот матиме прямі наслідки для переговорів в Саудівській Аравії, які саме починаються. Досі початок дипломатичного процесу ускладнювався, крім участі Росії в переговорах, ще й браком єдності на Заході. Між союзниками і в самій Україні тривали суперечки про те, які цілі треба ставити і, отже, на які ймовірні поступки можна піти. Трамп і його команда розрубали цей вузол. Геґсет уже зняв питання майбутнього членства в НАТО та повернення окупованих територій з порядку денного в Брюсселі. Це можна було б розглядати як момент, коли всі побачили, що король голий, адже давно очевидно, що й те, й інше нереально. Але з погляду тактики переговорів це невдалий крок, оскільки зі столу без жодної потреби забрали дві важливі фішки.

Проте поведінка Вашингтона показує, як, вочевидь, інтерпретують ситуацію з переговорами. Генерал Келлог знову наголосив на цьому в Мюнхені. Буде стіл для «великих гравців», за яким США та Росія вестимуть переговори безпосередньо між собою і ухвалюватимуть ключові рішення. Україну і Європу, якщо пощастить, посадять за дитячий столик в кімнаті або й за дверима, але потім дозволять імплементувати рішення і дотримуватися їх. Це означає відхід від

таких систем безпеки, як ОБСЄ, де всі сидять за одним столом. Натомість це більше схоже на Ялту, де наддержави окреслюють контури нового порядку й вирішують за всіх інших. Наскільки це відповідає складності ситуації, поки неясно.

Яка ж реакція на промову Венса та односторонні американські рішення щодо України? Зойки, сполотнілі європейці та прояви непокори, зокрема хоровий спів європейських вічнозелених. Сцена трохи нагадувала карнавал – кожен, хто коли-небудь мав справу з європейською політикою безпеки, знає стару класику напам'ять. Одразу заговорили про «зоряну годину Європи», про те, що сам президент Зеленський вийняв з шафи й обтрусив від пилу європейську армію, і, звичайно, у всіх на вустах був «тривожний дзвінок для Європи», хоча це вже в 2019 році не було новиною. Мова завжди про те саме: Європа має взяти на себе більше відповідальності за власну безпеку, більше інвестувати в оборону й таким чином звільнити США від ролі гаранта безпеки на континенті. Власне, ті самі висновки, що їх були робили в переломний момент після російської агресії проти України.

Щоб дати зрозуміти, що цього разу все дуже-дуже серйозно й по-дорослому, президент Макрон запланував європейський кризовий саміт. Через день після «кошмару Європи», як охрестили Мюнхенську конференцію з безпеки 2025 року, голови урядів важливих європейських країн зустрінуться в Парижі. Короткострокова мета – знайти спільну стратегію для України та спосіб сісти з цією стратегією за великий стіл переговорів. Брутальний підхід США «America First» загрожує тим, що європейські союзники по НАТО не відреагують на нього всі разом, а будуть намагатись окремо забезпечити собі хоча б місце якомога ближче до Вашингтона. В результаті буде «America first – EU last», і є підстави підозрювати, що це одна з цілей нової адміністрації США.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Крістос Каціоуліс

Відень

Крістос Каціоуліс (Christos Katsioulis) керує Регіональним офісом "За співпрацю та мир" представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта (FES) у Відні. До того він працював в Лондоні, Афінах та Брюсселі, а також упродовж п'яти років був експертом з питань зовнішньої політики й політики безпеки відділу Аналізу міжнародної політики Фонду. Вивчав політологію та історію в університетах у Трірі та в Салоніках.